Frida Johansson i Kristinefors

År 1897 den 16 augusti föddes Frida som sjätte barn i torparfamiljen i Kristinefors. Kristinefors var torp under Kyrkebo, Varnhem, och låg på billingssluttningen vid den led som i gamla handlingar kallas Västtorpa gata. Idag heter stället Kosmos. Den gamla torpstugan där Frida föddes är borta. Fridas far och mor var Karl-Johan Andersson, född 21 maj 1852 i Rödjan, Varnhem och Elisabeth "Betti" Lundkvist, född 1 mars 1856 i Mariestad. Frida hade fem äldre syskon - Märta född 1884, Carl 1886, Oskar 1889, Anna 1891, Viktor 1894 och lillasystern Tilly född år 1900.

Fridas far gjorde tre dagsverken i veckan på Kyrkebo för torpet. På torpet hade man tre ibland fyra kor så, som Frida uttryckte det, "dä va teräckligt mä arbete åt oss allihop". Hon lärde sig mjölka och sköta lagården och mycket annat som hörde torpets sysslor till. Hon stickade strumpor åt sig själv och syskonen och hon lärde sig virka spetsar, som flickorna som arbetade på Hålltorp gärna ville ha. "En fick ju aldri nå't", säger Frida, "å inget hade en å köpa för. Men kunde ja tjäna nå't nån gång, så spara ja". Frida beskriver sin far som glad och livad. Det hände ibland att han "dansa björn". Då tog han en långskaftad kvast och dansade runt med ensam. När han var riktigt igång hade han nästan inte fötterna i golvet, sa man. "Mamma ho' va mer så att ho' kunde sitta å läsa. Hennes gamla psalmbok den läste ho' jämt i på söndagseftermiddagarna, när ho' satt ena stunn" säger Frida. "Ho' var så stilla, mamma."

En del av Karl-Johans och Bettis familj. Fr v: dottern Märta med sonen Helmer och make Johan Alm. Framför Johan sitter mor Betti, till höger om henne far Karl-Johan, Jenny gift med sonen Viktor längst till höger och deras son Åke på Jennys arm. Längst fram dotter Tilly med sin dotter Inga och i profil till höger sitter Frida.

Leksaker fanns det inte mycket av, men med fantasins hjälp skapade man det man ville ha. I stenmur´n i gata mellan Kristinefors och Stenstorp, där hade de "lekestuga". "Dä va' en liten stenmur å dä va' som om dä va' avdelat så dä blev ett kök, ett stora rum å ett lella rum. Där växte syrenbuskar också. Å när vi geck upp på vinden, då geck vi upp på stenmur´n. Dä va' vinden. Bitar av sönderslaget porslin var servisen", berättar Frida. Oskar, Fridas bror, han hade egna höns. "Di fick gå i gategår´n å vi onga vi feck valla dom", säger Frida.

Att rensa rovor på de stora gårdarna i Varnhem var ett barnarbete. Det kunde vara ett tjugotal barn som ställdes upp vid Backa gärde vid Solberga klockan sju om morgonen och med en liten matrast mitt på dagen höll på till klockan sex om kvällen. Solen stekte och knäna blev skinnflådda, men de tjänade lite pengar. Carl Grann i Fagerdalen "han va ' en präkti' gammel gubbe som di hade som ordningsman eller va' ja' sa' kalla't på Backa", säger Frida, "han sa, ta två rader du Frida. Du ä så flinker i dina fingrar å hinner du ente mä, sa' ja' hjälpa dej." Detta glömde aldrig Frida. "Han va så snäller, Carl Grann." Frida klarade raderna och tjänade lite extra och pengarna samlade hon i en liten låda. Tänk om hon hade anat då vad hon skulle komma att använda sina pengar till!

"I skolan fick vi lära..."

Frida gick i söndagsskola och i småskola i Ljungstorp. Söndagsskolan hölls i missionshuset, det som låg vid vägen fram till Melltorp och småskolan i Sparsäter, som till på 1960-talet var affär och som nu är bostadshus. Matilda Adamsson var lärarinna. Salen var full av barn och de gick varje dag. Frida tyckte om att lära sig läsa och skriva. "Å vad jag önskar att jag hade min examenssida kvar" utbrister Frida och förklarar att de under terminen fick göra en sida och den skulle hållas ren och fin för till examen skulle prästen komma. Och Frida läser ur minnet, cirka 80 år efter att hon skrev sidan:

I skolan fick vi lära vad för oss nyttigt är
Vår Gud att prisa ära som omsorg om oss bär
I stora världen vida vi sedan komma ut
Där får vi kämpa lida intill vår levnads slut

Men glädjens blomster växa för var och en likväl
Som rätt förstått sin läxa att akta på sin själ.

Hon läser med allvar, men när hon kom till "Men glädjens blomster växa..." blir rösten ljus och glad och hon gör en ansats att sjunga och rösten mynnar ut i en hög, ljus ton. Hon var mycket nöjd med att fortfarande kunna verserna.

Skolgången fortsatte med tredje klass i Norra Lundby hos Carl Nyberg. Då gick de varannan dag och det tog en och en halv timma att gå från Kristinefors till N Lundby.

Piga på Engarås

När Frida var sju, åtta år var hon barnpiga åt sitt kusinbarn Erik i Rödjan och som nioåring fick hon plats på Engarås. Hon gick varannan dag i skolan i N Lundby och sin lediga tid var hon på Engarås. Där fick hon kärna smör, dra separatorn och bära in ved och vatten och "passa frua, Hilda, ho va sjuker", säger Frida. "Dä feck ente fattas henne en mun vatten ens." Familjen var så snäll mot Frida. "Å han tyckte så mycke om mej, kan ja säja, så var han såg mej, så sa han allti: Dä ä vår lella tös! Så har ja ente var't omtyckt på nåt annat ställe, så tyckte han om mej, dä vet ja". Frida var glad hela livet över de människor som varit snälla mot henne när hon var liten. Hon glömde dem aldrig.

I Ryttaregården och hos Hammarströms

Frida konfirmerades 1910 och i juni det året fick hon tjänst som piga i Ryttaregården i Varnhem. Det var mycket arbete på gården och hon mjölkade sex kor och drog mjölken till mejeriet var dag. I oktober flyttade hon till Hammarströms, som var handlare i Varnhem. Nu var det innearbete. Fru Hammarström var krävande. Först av alla skulle Frida upp om morgnarna och koka kaffe och bjuda herrskapet på sängen. Även de tre "bodknodda" skulle ha kaffe på sängen. Frida lagade alla måltider, städade och passade Erik, Hammarströms son, som föddes under tiden Frida var där. Det gick dåligt med affären och Hammarströms gjorde konkurs. Frida blev uppsagd men "de tre herrarna" som var där för att ta hand om konkursen, ville att Frida skulle stanna kvar och hjälpa dem med mat och kaffe. Det gjorde hon. Frida var städjad av Hammarströms och hade rätt att ta ut lönen för hela den avtalade tiden. Detta togs upp vid tinget, i samband med konkursförhandlingarna, och skollärare Nyberg hjälpte Frida så att hon fick sina pengar även från Hammarströms. Dessutom fick hon lön av "konkurs-herrarna", så nu samlade hon pengar i sin låda för kommande behov. När tiden hos Hammarströms gick ut, tog hon tjänst som jungfru ungefär ett halvår hos de båda systrarna i Sörgården.

Fridas bröder Carl och Oskar som bosatte sig i Moline, Illinois, USA.

Carl och Oskar for till Amerika

1910 var Fridas bror Carl på järnvägsbygge på Öland. Han träffade många som hade varit i Amerika och som tänkte återvända och de ville ha med honom över. Han funderade inte länge. Han bestämde sig och for direkt från Öland till staden Moline i Illinois. Det var om våren. Samma år om hösten stack Oskar, den andre brodern, också iväg. Men han tog vägen över Danmark. Det innebar att han inte tog ut något prästbetyg i Sverige utan köpte sig istället en väst i Danmark. Den västen innehöll alla papper han behövde för att lämna Sverige och komma iland i Amerika. Så gjorde man om man till exempel ville slippa excersisen. Man rymde helt enkelt. Oskar for till brodern i Moline där båda så småningom bildade familj.

Fridas syster Anna som for till Stockholm

Med vackra vykort lockade man till amerikaresor.

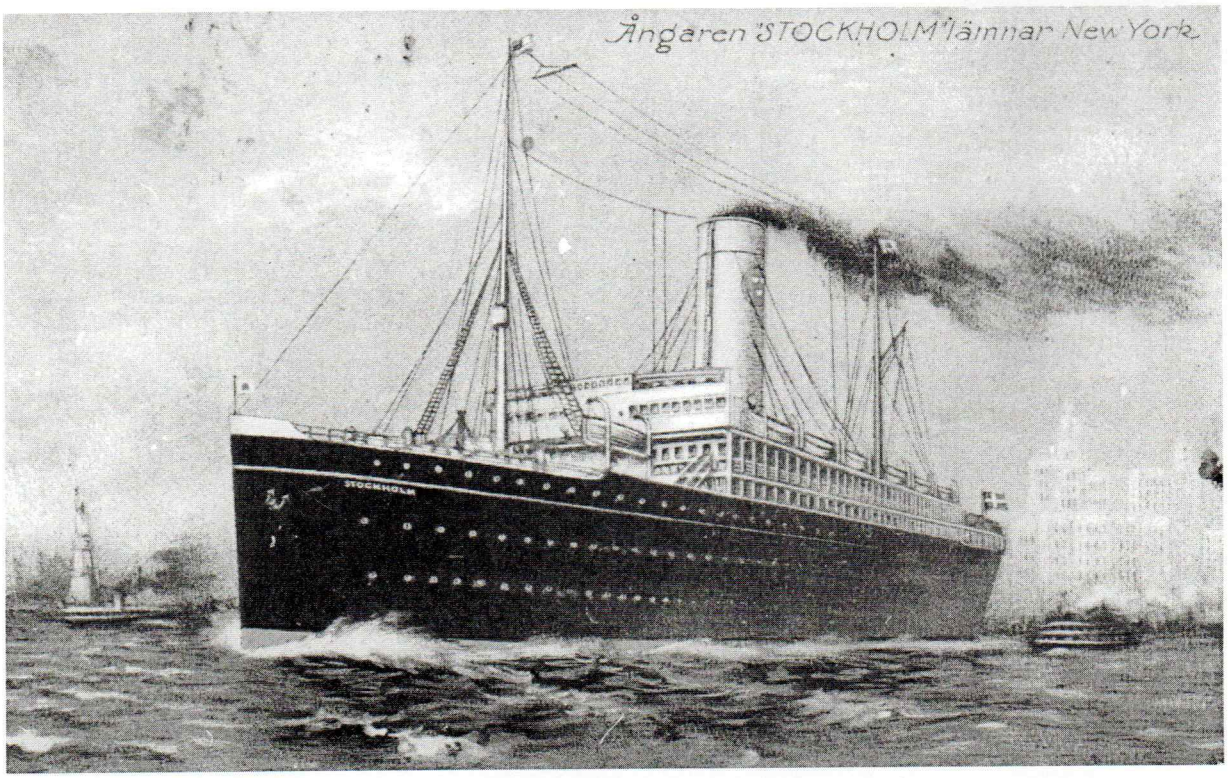
"Ja' ska resa te Amerika"

I breven hem till Kristinefors skrev Carl och bad Frida komma över till Amerika. Det var något att tänka på det. Systrarna Anna och Tilly hade flyttat till Stockholm. "Dä börja gro i huvet på mej", säger Frida. Hon var hemma hos far och mor den vintern och hon ville inte till någon mer gård i Varnhem. Hon gick där och funderade men så bestämde hon sig "Ja' ska resa te Amerika".

Nu fick Frida användning för pengarna som hon sparat i sin låda. De räckte precis till amerikabiljetten! De 200 kronorna som behövdes som "ilandstigningspengar" för att komma i land i Amerika fick hon låna av far.

Frida reser till Amerika

Året var 1916 och första världskriget hade börjat. Det tänkte inte Frida på. Hon lämnade skogen och torpställena bakom sig och tog det stora steget ut i världen. Hon var inte rädd, hon var nyfiken på allt nytt. Det enda hon visste om Amerika var det hon läst i brödernas brev och vad hon sett i de reklambroschyrer som "utvandraragenter" skickade runt i Sverige för att locka folk att utvandra. Frida tog tåget till Göteborg. Ensam steg hon ombord på ångaren Stockholm, ett stort fartyg på 13 000 ton, och så bar det iväg. Stockholm tog 1 120 passagerare, men Frida kände ingen. Det var Svenska Amerika Linjens första fartyg. Premiärturen Göteborg – New York hade gått i december året innan.

Ångaren Stockholm som Frida for till Amerika med.

Frida blev sjösjuk. "Ja' va' så sjösjuk, så dä hade var't bäst om ja' hade fått dött. Ja' va' så' sjösjuk så i fyra dar va' ja' ente ur sängen", berättade Frida. Femte dagen var Frida med uppe på däck och dansade. "Då önska' ja' att dä hade var't flera dar kvar av resan!", säger Frida. Frida kom inte ihåg exakt hur många dagar resan tog, men 1907 tog en sjöresa mellan New York och Göteborg tio dagar.

Så siktades Amerika. Frida glömde aldrig synen av New York när de i kvällningen närmade sig den upplysta staden. "Dä va' som en enda stjärnhimmel! Dä' va' dä finaste som ja' har sett! Båtarna va' upplysta – överallt – dä va' upplyst överallt!" Med tanke på fotogenlamporna i torpet förstår man att upplevelsen var stor. Men stjärnhimlen kunde hon jämföra med. Den hade hon över torpet också.

På Ellis Island kontrollerades alla papper och där fick de en kasse med mat och frukt för den fortsatta resan. Det tog två dygn med tåg till Chicago och de Frida lärt känna på båten var med på tåget. Men på Chicago järnvägsstation, där blev Frida ensam! "Alla mina reskamrater di försvann å for var å en åt sitt håll. Dä minns ja' så väl. Dä' kom en negger (neger) å to' hand om mej. Då hade ja' aldri' sett en negger förut. Kom å tog mi' väska å så ställde han mej där så, å där feck ja' stå sen till han kom å hämta mej. Han ledde in mej på tåget. Dä' visa sej då att han va' konduktörn på dä' tåget som ja' skulle med. Min bror Carl hade var't å pratat med honom, när tåget stanna' i Moline. Så den här konduktörn han visste vart ja' skulle bättre än ja' vesste själver. Dä' va' spännande! Inte kunde ja' prata nåt heller. Ja' kunde inte språket där. Å dä' kvitta' ju för han satte mej på ett ställe då där ja' skulle sitta, å tog å mej hatten och la' den å bar in mi väska å satte den i korridoren. Å ja' tänkte, tänk om han tar mi väska å går sin väg!".

Tåget drog igång och i Moline väntade nästa starka upplevelse. Där mötte brodern Carl. "Då blev det jubel! Uj uj uj! Jaa! Ja, dä va' nog lite kusligt då inna ja' kom te honom då. Dä va' en söndagsmorgon", kunde Frida konstatera när hon äntligen var framme hos sin bror och vågade släppa fram sin ängslan, som ändå funnits där hela tiden, och glädje! Vilken lycka! Fridas ögon strålar när hon berättar och hon vaggar med kroppen – Uj u j uj! Då är hon tillbaka i Amerika...

Plats hos Pressel och Hosford

Frida bodde hos brodern Carl några veckor innan hon fick plats hos familjen Pressel där mamman dött och lämnat Mr. Pressel ensam med sju barn. Den äldste sonen var gift men de andra sex barnen bodde kvar hemma och Frida räknar upp namnen med amerikansk brytning – Robert, Charlie, Stans, Frank, August, Henry and Josephine. De yngre blev som syskon för Frida. De lärde henne engelska och de sjöng och spelade mycket och det tyckte Frida om.

För att mer koncentrerat få lära sig matlagning och servering flyttade hon sedan till familjen Hosford. De var miljonärer och hade en pojke på 3 år. Hon trivdes bra där också och lärde sig både matlagning och hur man serverar. De hade många rika besökare och Frida berättar att hon också fick hjälpa till med kläderna när gästerna kom och kamma damernas hår, som kommit i oordning på vägen och då kunde hon få en dollar eller så i dricks. Men så hände något som skulle förändra Fridas liv.

Frida i Moline, Illinois.

Frida och John

John Johnsson, född i Hinneryd i Kronobergs län julafton 1892, hade utvandrat och han och hans bröder bodde nu i Moline. Där möttes Frida och John. De fattade tycke för varandra och John blev Fridas make. De gifte sig den 12 april 1920 i Moline. I tidningen stod att "Miss Freida Anderson and Mr John Johnson were married in Salem Lutheran church in Moline". Där står också att de samma dag reste till Sverige för att besöka sina föräldrar och att John de senaste tre åren haft anställning i the Deere & Mansur Co.

Amerikansk medborgare född i Smedstorp

Fridas föräldrar hade slutat som torpare i Kristinefors och tagit över Smedstorp. Dit kom nu Frida och John. Frida väntade barn och det var meningen att de bara skulle stanna en liten tid i Sverige och sedan återvända till Amerika. Men så bestämde de sig för att Frida skulle föda barnet i Sverige och i Smedstorp kom en liten amerikansk medborgare till världen. Han fick namnet Henry, efter en av sönerna i den första familjen Frida var hos i Amerika. Det var en sån liten fin pojke, så Frida tyckte att det namnet också passade hennes egen pojke. När Henry var född, återvände John till Amerika och han skulle komma tillbaka och hämta sin familj senare, blev det bestämt.

Frida med sonen Henry.

Till julen samma år kom ett kort. "Dear Frida, God jul och ett godt nytt år till önskas eder alla af John. Hoppas du erhållit mina bref.". Tiden gick. Frida väntade. Det blev nytt år och inget mera livstecken hördes från John.

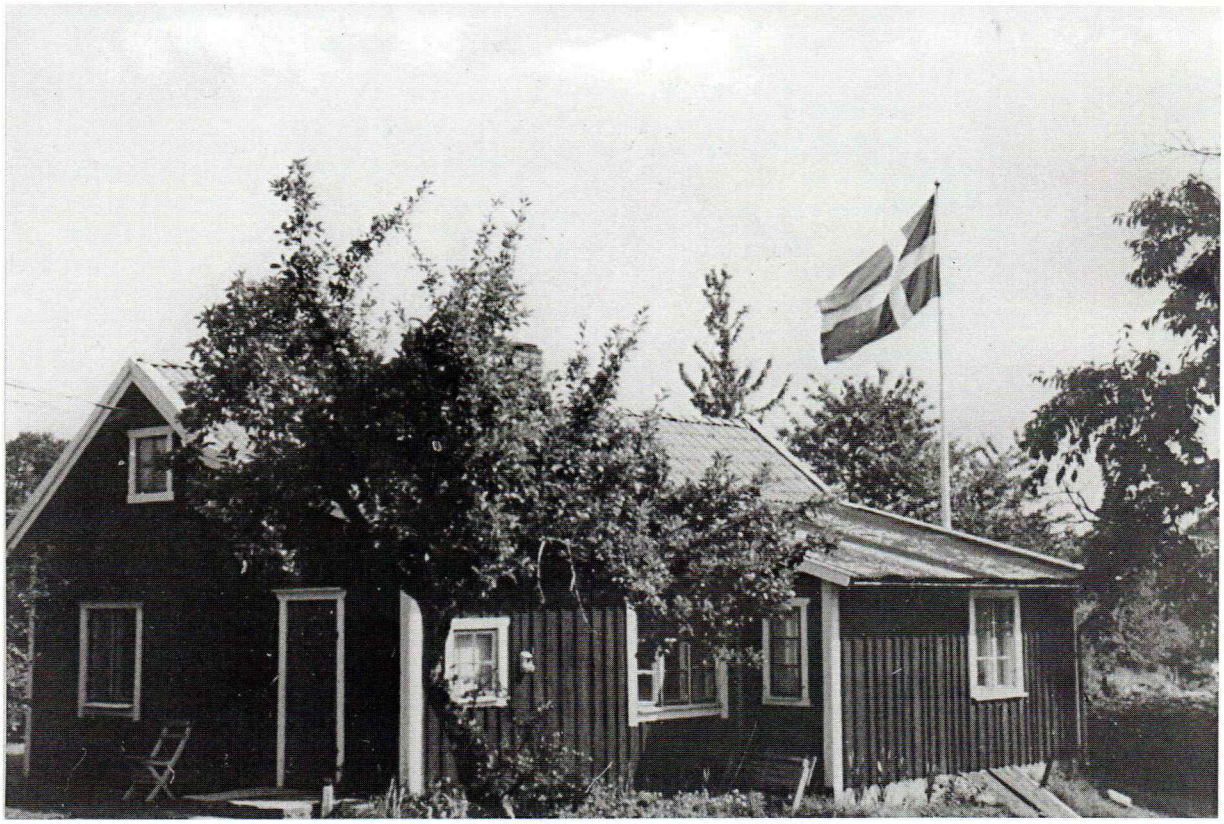
Bäckatorp i Våmb

Frida måste försörja sig och sonen och hon fick plats som hushållerska i Bäckatorp i Våmb hos Karl Johansson och hans mor. Frida hade Henry med sig och det blev liv i stugan och Karl blev som en far för Henry. John efterlystes men utan resultat. Den 21 oktober 1935 blev Frida och John frånskilda genom utslag i Kåkinds häradsrätt. Fem år efter att John gått bort fick Frida beskedet att han var död.

Frida och Karl

Karl arbetade på Gullhögen och Frida och Henry trivdes gott hos Karl och inget hindrade nu Frida att gifta om sig. Karl och Frida vigdes samman och nu blev det en liten familj som snart utökades med 2 söner till – Sven och Karl-Erik.

I mars 1970 gick Karl bort. Efter 60 år i Bäckatorp flyttade Frida till en lägenhet på Gröna vägen i Skövde.

Bäckatorp i Våmb.

Karl Johansson i Bäckatorp, Fridas andre make.

Frida på sin 90-årsdag tillsammans med sönerna Sven, Henry och Karl-Erik.

Kontakt med Amerika hela livet

Tillsammans med sonen Sven hälsade Frida på sina bröder i Moline på äldre dar. En stor upplevelse att återvända dit där hon upplevt så mycket. Hennes minnen från Amerika är ljusa och det var högtidsstunder då amerikabreven kom. Ingen fick störa Frida då hon skrev svar till Amerika. Och det var ofta. Hon hade många kontakter där. Hon kunde sitta halva nätterna och skriva berättar en av hennes söner.

Det var så fint att Frida var så nöjd med sitt liv, det var så positivt trots allt kämpande. Hon var också en länk tillbaka till mina egna rötter, hon var min fars kusin. Frida gick bort den 1 april 1993, det år hon skulle fylla 96 år. Jag minns henne verkligen med glädje.

Text: Verna Andersson

Frida i sitt kök på Gröna vägen i Skövde.
Foto Verna Andersson